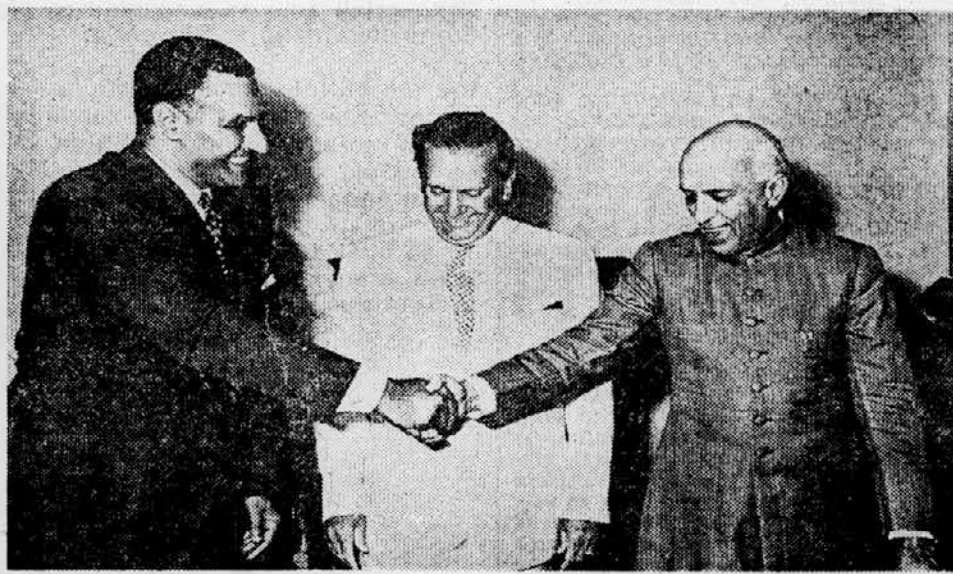

TRIDSESETLETNICA OSVOBODITVE

fotografije: Fotostudio Dele, Miroslav Tudar, Joco Znidaršič

»Se nikoli v življenju me ni navdajal občutek tako popolne sreče, kakor me navdaja danes. Občutek tiste popolne sreče, ki lahko navdaja človeka samo takrat, kadar vidi osvobojen tako ponosen, tako hraber narod, kakor je naš, kadar vidi tako ponosno, tako hrabro njegovo prestolnico, kakor je naša bela Ljubljana...«

Tako je Boris Kidrič, predsednik prve slovenske vlade, 10. maja pred tridesetimi leti na Kongresnem trgu v Ljubljani zgrnila okrog svoje partizanske vojske. Slovensko ljudstvo je doživljalo največji trenutek svoje zgodovine: zmago, svobodo, rojstvo enakopravne, samoupravne, socialistične Slovenije v bratski povezanosti z drugimi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi.

Tistega zgodovinskega dne je bilo na Slovenskem nepreklicno konec tisočletnega hlapčevanja tujim gospodarjem; slovenski narod s svojo udarno pestjo, Osvobodilno fronto in partizansko vojsko, ni pognal le okupatorje in svojih izdajalcev z naše zemlje, ampak je poskrbel tudi za to, da bi slovenska buržoazija s svojo klečepazno politiko pred tujimi gospodarji nikoli več ne obnovila razmer, ki jih je Ivan Cankar v svojih »Hlapci« opisal z besedami: »Gospodar se je menjal, bič pa je ostal...«

Slovensko ljudstvo, ki sta ga v najusodnejših dneh naše zgodovine, ko je šlo za biti ali ne biti, pustila na cedilu tako posvetna kot cerkvena gosposka, je v organiziranem uporu in neenakomerni boju iztrgalo ta bič iz rok pridigarjev ponižnosti in pokorščine, ga razcefralo na hrbtih tujih zavojalcev in domačih izdajalcev ter samo postalo gospodar svojega življenja, svoje usode, samo si zdaj reže svoj kruh.

Ko zdaj v prazničnem razpoloženju vrednotimo veličino našega narodnoosvobodilnega boja in organiziranih prizadevanj komunistične partije za revolucionarno spremembo družbenih odnosov pri tem nikakor ne pozabljamo, da je bila vstaja jugoslovanskih narodov le del zgodovinske bitke protihitlerjevske zveze držav in vseh protifašističnih sil, od katere je bila odvisna usoda demokratičnih odnosov med narodi, hkrati pa tudi del revolucionarne bitke Sovjetske zveze in vseh naprednih sil človeštva za zmago ideje in obstoj te prve države socializma. Nikoli nismo podcenjevali deleža drugih v skupnem boju s skupnim sovražnikom. Tako tudi ne dovolimo, da bi kdorkoli podcenjeval našega. Zmaga nad fašizmom pred tridesetimi leti na naših tleh je

bilo delo naših rok, rezultat volje in pripravljenosti ljudskih množic, da primemo za orožje, se same bojujejo za svojo nacionalno neodvisnost in vzdržijo v tem boju na življenje in smrt do kraja ob zavesti, da nimajo nobene druge poti, če hočejo obstati na svoji zemlji in preživeti, in hkrati v prepričanju, da bo zmaga v tem boju pomnila tudi vzpostavitev demokratične ljudske oblasti v novi državi, enakopravnost narodov in lepšo prihodnost delovnih ljudi. Prav iz takšnih težnj je zraslo najveličastnejše revolucionarno gibanje v zgodovini slovenskega naroda — naša Osvobodilna fronta.

Prav z ustanovitvijo in vključitvijo v Osvobodilno fronto so delovne množice Slovenije v skupnem osvobodilnem boju jugoslovanskega ljudstva rešile obstanek, čast in bodočnost slovenskega naroda. Cankarjevo smešnje reakcionarnega narodnjakarstva, te bedne slovenske karikature meščanskega nacionalizma, in Cankarjeva slutnja ljudskega, v človeštvo usmerjenega, za slovenski narod odrslinega patriotizma, sta doživela svojo popolno moralno, zgodovinsko, idejno in taktično potrditev v Osvobodilni fronti. Delavski razred je vtisnil Osvobodilni fronti že od vsega začetka svoj udarni pečat. Osvobodilna fronta je lahko bila kos svojih izrednih nalogam prav zaradi tega, ker je nastala predvsem kot ljudsko osvobodilno gibanje svojega naroda, ker je bila naravna zveza delovnega ljudstva vselej njegovo temeljno družbeno vsebinsko jedro.

Težnje ljudstva po svobodi, napredku je tako kot v pripravah na oboroženo revolucijo tudi v letih narodnoosvobodilnega boja in nastajanju novih organov ljudske oblasti idejno in organizacijsko povezovala v enotno akcijo komunistična partija. Zato je bila zmaga nad fašizmom tudi rezultat sposobnosti revolucionarne avantgarde našega delavskega razreda, komunistične partije, ki je znala — na čelu s tovarišem Titom — v vseh jugoslovanskih narodih, tudi v slovenskem, organizirati svobodoljubne težnje in borbeno voljo ljudskih množic v vseljidski odpor proti okupaciji in terorju. Izdajalci so v dneh, ko sta Komunistična partija Slovenije in Osvobodilna fronta pozivali slovensko ljudstvo v oborožen

boj, razglasili, da je kakršnokoli upiranje okupatorju zaradi njegove tolikšne premoči nesmiselno, ker pelje le v pokol celotnega naroda. Toda fašistični zavojalci naše zemlje so že ob njenem razkosanju obsodili slovenski narod na smrt. Pred uničenjem nas je lahko rešil le boj, ne pa hlapčevsko kupovanje milosti pri ljudeh, ki so svojo ideologijo človeške izprijetosti uresničevali z razseljevanjem in s pokončevanjem narodov, seziganjem ljudi — okostnjakov v krematorijskih koncentracijskih taborišč, z množičnimi moriljami otrok v okupiranih mestih...

To so vedeli in čutili stotisoči delavcev, kmetov in pravih partiotov, ki so se vključili v narodnoosvobodilno gibanje, niso pa tega hoteli videti vrhovi slovenske klerikalne in liberalne politike, ki so se v skrbeh za svoje razredne in oblastniške privilegije raje odločili za izdajo svojega naroda, kot pa da bi z njim delili trpko usodo v vojni in revoluciji. Komunistična partija je bila tako edina politična sila, ki je bila sposobna zbirati in združevati demokratične in narodno zavedne sile ter jih organizirati za oborožen odpor proti okupatorju in odločen boj za narodno osvoboditev. Zgodovina in rezultati tega boja so vesekoli potrdili, da je bila taka odločitev KP in OF o vstaji pravilna.

Tridesetletnica osvoboditve, ki jo danes praznujemo, ni samo zgodovinski praznik veličastnega in zmagovitega narodnoosvobodilnega boja, ampak je hkrati tudi začetek gospodarske in politične graditve naše nove socialistične družbe. Tri desetletja, ki nas ločujejo od dneva zmagе, pomenijo neposredno nadaljevanje revolucionarnega boja in dejavnosti tistih naprednih družbenih sil na Slovenskem, katerih prizadevanje, zahteve in upe je komunistična partija povezovala že v narodnoosvobodilnem boju. Velike družbene spremembe, ki smo jih soustvarjali v zadnjih tridesetih letih, pridrjajo čedalje globlje v zavest delovnih ljudi in postajajo sestavni del življenja in pojmovanja slovenskega človeka. Zmagajmo njegove morale, misli, želja, zahtev, čustev in potreb. Prav v tem delstvu se izražata moralnopolitična sila in moč naše revolucije, v njej se zrcalijo in potrjujejo pravilnost naše poti, humanost revolucije, dostojanstvo človeka, sposobnost

in ustvarjalnost graditeljev nove družbe. Očveč bi bilo zdaj opisovati, kakšna je bila Slovenija pred tridesetimi leti in kako smo si morali v prvih povojnih letih prizadevati, da smo jo predrugačili, razvili. To so bila leta nadčloveških naporov naših ljudi, predvsem mladine, pri obnovi in izgradnji porušene domovine in utrjevanju nove ljudske oblasti. V tem ustvarjalnem poletu in samopožrtvovalnosti, ob izrednem odreknanju nas ni moglo nič ustaviti — ne pomankanje sredstev in strokovnjakov, ne odpor notranjih in zunanjih sovražnikov.

Z enakim poletom smo začeli tudi obdobje razvoja naše družbe na novih samoupravnih socialističnih temeljih. Prav letos poteka petindvajset let od revolucionarne odločitve, da ustanovimo prve delavske svete. Samoupravljanje v delovnih organizacijah se je medtem razvijalo in prehajalo na druga področja družbenega življenja. Delavski razred čedalje bolj in na vse več področjih družbene reprodukcije odloča o pogojih, sredstvih in rezultatih svojega in skupnega družbenega dela. Po zaslugi tega smo dosegli uspehe v vsem materialnem in družbenem razvoju.

Ti uspehi so toliko bolj impresivni, če upoštevamo, s čim smo začeli in do kam smo prišli. Za desetletje smo v Sloveniji povečali predvorni obseg industrijske proizvodnje. V zadnjih dvajsetih letih imamo dva in polkrat več zaposlenih, tako da praktično ni nihče brez dela in tudi ne brez emotnega zdravstvenega zavarovanja. Gradimo nova stanovanja, ceste, bolnišnice, kulturne domove. Vsako leto študira več mladih ljudi; uvajamo celodnevno šolo. Spremenili smo lastranske odnose tako, da je sedaj velika večina sredstev za proizvodnjo v skupni, družbeni in ne več v privatni lasti. Imamo delavsko ustavo in takšno družbeno ureditev, v kateri ni mesta za izkoriščevalce, v kateri ni izkoriščanih. Iz zastonje graditve naše nove socialistične države. Gradimo nova stanovanja, ceste, bolnišnice, kulturne domove. Vsako leto študira več mladih ljudi; uvajamo celodnevno šolo. Spremenili smo lastranske odnose tako, da je sedaj velika večina sredstev za proizvodnjo v skupni, družbeni in ne več v privatni lasti. Imamo delavsko ustavo in takšno družbeno ureditev, v kateri ni mesta za izkoriščevalce, v kateri ni izkoriščanih. Iz zastonje graditve naše nove socialistične države.

Cepprav je samoupravljanje v minulih petindvajsetih letih prodrla na vsa področja družbenega dela in aktivnosti ter se čedalje bolj uveljavlja kot poglavitno sredstvo in metoda pri uresničevanju sedanjih in zgodovinskih interesov delavskega razreda, pa so pridobitve naše revolucije še vedno v nevarnosti. Novo ni lahko graditi. Bojevati se moramo proti tistim, ki so še za staro in si želijo vrtneti

očitovanja. Vse to so sadovi oborožene revolucije v času vojne, zmagе nad najbolj reakcionarno obliko imperalizma — fašizmom in nad njegovimi domačimi hlapci, ter revolucionarnega preobraznja družbenih odnosov po osvoboditvi.

Največje uspehe pri gospodarskem in družbenem razvoju Slovenije smo dosegli po vpeljavi samoupravnih odnosov v družbeno življenje. Brez pretiravanja lahko trdimo, da se je družbeno samoupravljanje v minulih petindvajsetih letih pri nas uveljavilo kot eden izmed najučinkovitejših dejavnikov gospodarskega in družbenega napredka in kot temelj sistema socialistične demokracije. Samoupravljanje je postalo tudi nova oblika povezovanja delavskega razreda z vsemi delovnimi ljudmi v naši družbi, zlasti pa z delovnimi kmeti in inteligenco. Delovni ljudje naše države lahko danes s ponosom gledajo na uspehe prehojene poti, ker jih je zveza komunistov kljub neogibnim težavam in tavanjem usmerila v uresničevanje tistih ciljev, ki so bili stoletna težnja najnaprednejših umov človeštva in delovnih ljudi.

Samoupravljanje je preraslo v množičen in resnično demokratičen sistem družbenega upravljanja ter se uveljavila kot najuspešnejša in najhitrejša šola družbene zavesti in odgovornosti. O tem prepričljivo govori podatek, da je od uvedbe prvih delavskih svetov leta 1950 do danes v različnih samoupravnih organih v delovnih organizacijah delovalo že okrog dve tretjini vseh delovnih ljudi. S tem se je samoupravljanje izkazalo za sposobno ne le, da v celoti nadomesti star buržoazni političnopredstavniški sistem, marveč da ga s svojimi demokratičnimi daleč preseže in čedalje bolj odpravlja različne med tak imenovanimi profesionalnimi in neprofesionalnimi družbenopolitičnimi delavci, med delom in politiko.

Cepprav je samoupravljanje v minulih petindvajsetih letih prodrla na vsa področja družbenega dela in aktivnosti ter se čedalje bolj uveljavlja kot poglavitno sredstvo in metoda pri uresničevanju sedanjih in zgodovinskih interesov delavskega razreda, pa so pridobitve naše revolucije še vedno v nevarnosti. Novo ni lahko graditi. Bojevati se moramo proti tistim, ki so še za staro in si želijo vrtneti

kapitalizma, da bi lahko uveljavili svoje egoistične interese. Nekatere slepi bliščki Zahoda, pri čemer namerno pozabljajo, kakšna bi bila usoda slovenskega naroda, če bi živeli pod tujim jarmom — čeprav si jo lahko ogledajo onkraj naših meja. Samoupravni socialistični razvoj naše družbe moti tudi tiste, ki se z različnimi podtikalnji o »neurejenosti« našega gospodarstva in družbe zavzemajo za politiko trde roke, za centralistično administrativno graditvo socializma, v katerem naj bi birokrat bdel nad delavčevim delom in prevzel njegovo upravljalsko funkcijo. Tudi tem ne popuščamo.

Zadnje čase si ponovno prizadevajo priiti do besede tisti, ki kar naprej prežvekujejo idejno in politično dediščino reakcionarnih sil v slovenskem narodu in ki so v njegovem najusodnejšem trenutku z izdajo svojega naroda pokazali svojo pravo družbeno in moralno naravo. Današnji dediči teh sil uporabljajo sicer drug besednjak, vendar poskušajo vsiliti slovenskemu narodu staro ideologijo. Da bi opravičili izdajo, želijo komunistični narodnoosvobodilno partijo in osvobodilno fronto. Da bi izdajalce in kapitulante oprili krivde ter uveljavili sedanje glasnike reakcionarne dediščine, morajo nujno obrekovati tudi organizatorje narodnoosvobodilnega boja ter spodkopavati družbeni ugled in politični vpliv borcev. Da bi razvednotili naš socialistični in samoupravni sistem, si z razkrojvalno in s tendenciozno kritiko pojavov in problemov prizadevajo zanikati dosežene uspehe. Le kaj jih tako zelo moti, da se njihovo sovraštvo do vsega naprednega niti v tridesetih letih še ni poleglo? Tudi jih, da slovenski narod še nikoli v svoji zgodovini ni bil tako svoboden in ustvarjalen, kot je v novi, socialistični Jugoslaviji. Delovni ljudje Slovenije si sami, povezani z delovnimi ljudmi bratskih jugoslovanskih narodov in narodnosti, ustvarjamo svojo prihodnost, krepimo lastno in skupno neodvisnost in samostojnost, vsak zase in vsi skupaj pa jo izpričujemo z ugledom, neuresničeno in miroljubnim sodelovanjem Jugoslavije v mednarodnih odnosih. Kakršnakoli podrejenost je tuja naravi našega ljudstva, naše revolucije.

Utrjevanje socialistične samoupravljalske oblasti delavskega razreda v resnici ne poteka brez težav in napak, vendar jih pred nikomern ne skrivamo. Zato odločno zavračamo očitke, da zanemarjamo urejevanje gospodarskih problemov in gospodarstvenega sistema na račun graditve »idealiziranih« družbenih odnosov. Da so take trditve brez prave podlage, dokazuje stopnja gospodarske rasti, zlasti še industrije, ki je bila prav v času samoupravnega razvoja naše družbe med najvišjimi na svetu. Tudi zato si z uresničevanjem nove ustave prizadevamo zagotoviti, da bodo delavci dobili odločilen vpliv na področju razširjene reprodukcije. Tudi zato se tako odločno bojujemo za oblast delavskega razreda v vseh okoljih in hkrati proti birokratskim in tehnokratskim odnosom ter odločitvam. Zgodovinski pomen in vrednost tega boja pa sta v tem, da ga bojujejo delavci v združenem delu sami, vendar ne spontano in stihiško, marveč politično organizirani v zvezi komunistov, socialistični zvezi in sindikatih ter v organih samoupravljanja in oblasti.

V preteklosti premagane sile si zaman prizadevajo nakrhati in kasneje nasilno spreminiti družbeno ureditev in odnose v Jugoslaviji. Delovni ljudje se zavajajo, da bi Slovenija v drugačni, nesamoupravni družbeni ureditvi postala provinca takšne ali drugačne nadvlade. Revolucijo, tradicijo, heroizem in osvoboditev slovenskega ljudstva izpod njegovih zaslužnjakov v zadnji svetovni vojni bi tako kot boj drugih narodov Jugoslavije zmanjšali ali pa celo opislali, in to tako tisti, ki želijo vrtneti kapitalizma, kot oni, ki jim je žal, da Jugoslavija ni postala etatistična in zbirkratizirana država. Ugotovili bi — kar večkrat počno — da sta bila vstaja ljudstva in boj partizanov nepotrebnost, škodljiva ali nepomembna. Oboji bi nas želeli napraviti za drobiž v svojih računih. Nekatere sile v svetu in zagrizeni posamezniki sedaj spet oporekajo jugoslovanskim narodom s krvjo priborjeno zmago, da bi razvednotili naše uspehe, našo materialno in moralno moč, naš ponos in prehojeno pot.

Vendar se prihodnosti ne bojimo, saj postajata socializem in samoupravljanje last naše mladine, novih generacij delovnih ljudi. Moč nam daje tudi zavest, da nismo osamljeni, da smo sestavni del naprednega človeštva in miroljubnih nevščeneh narodov ter da se napačno vedno zlomijo, kadar se jim zavestno in organizirano upre vse ljudstvo. Tako kot se je leta 1941 uprla in pred tridesetimi leti zmagalo naše, slovensko, jugoslovansko.

FRANC POPIT

Zgodovina v ospredju

Iz roda v rod

V Cerknem na šoli oživljajo tradicije osvobodilnega boja

Učenci osnovne šole v Cerknem izdelujejo svoje glasilo »Mlada rast«.

»Na partizanski šoli v Cerknem so poučevale tri učiteljice, med njimi tudi naša učiteljica Angela Bevk.

Poleg učenja ga opravljal še številne druge naloge. Nabirali so zdravilne rastline za partizanske bolnišnice in pomagali pri raznih nabirali in brosilnih akcijah.

Takšno je bilo življenje na šoli vse do zadnje nemške ofenzive, ki je prinesla v Cerkno preplah, ogenj in smrt.

«V nekaj dni za tem je bila bitka na Poreznu. Drugi dan so Nemci prišli v vas in neusmiljeno ropali. Pobili

so tudi več Cerkljanov, med njimi mladina Ludvika Ličarja, po katerem nosi pionirski odred naše šole svoje ime. Preden so odšli proti Zelinu, so ob šoli zakurili ogenj in tudi šola se je vžgala.

Danos, več kot tri desetletja po tistih hudih časih, je spomin na partizansko šolo in narodnoosvobodilno borbo v osnovni šoli Cerčno še zmeraj navdse živ.

Oživljanje tradicij NOB je vikano pravzaprav v vse šolske predmete, v krožke in delo pionirske mladinske organizacije.

«V nekaj dni za tem je bila bitka na Poreznu. Drugi dan so Nemci prišli v vas in neusmiljeno ropali. Pobili

cerkljanska šola je že nekaj let v Sloveniji v raznih pionirskih tekmovalnih na tereno NOB med najboljimi. Letos so dobili drugo nagrado, pred tem pa že dvakrat prvo.

Osrednji predmet v okviru razvijanja te dejavnosti je zgodovina. V okviru tega predmeta razvijajo troje osnovnih stvari: aktivirati učence v razredu, v krožku in izven šole.

Peter se je smejal
Iz šolskega lista »Mlada rast« pionirjev osnovne šole v Cerknem

Bil sem na razgovoru v bolnišnici
Franja. Govoril sem s Petrom — kmetom, ki je to bolnišnico pomagal graditi. Povedal mi je veliko zanimivega.

Po razpadu Italije sta Peter La-
panja in Purgar Anton začela delati majhno partizansko bolnišnico v Crtu pod Lajšami. V tej skrbi bolnišnici je bilo prostora za 7 ranjencev.

Peter in Anton sta delo dobro opravila, zato ju je Jože Primožič-Miklavč predlagal za drugo težko nalogo. Odločili so se, da bodo v skriti soteski Pasce postali barake za bolnike. Ponoči so sprabljali les in drugi material po grapi, ker niso smeli pustiti za sabo sledov.

Včasih je prihajal tudi med ranjence. Dobro so se razumeli. Peter se je rad smejal. Imeli so ga radi. Tudi zdravnica Franja je Petra imela rada in želela, da bi se tudi ona lahko tako smejala, kot se je smejal on.

Miran Rojc

bogato in mnogi učenci opravljajo službo turističnih vodičev za posamezne spomenike NOB ali celotno življenje partizanskega Cerkna.

Letos so se pripravljali na republiško pionirsko tekmovanje na temo »Zaključni boji in osvoboditev domačine«. Naloga je imela tri dele: položaj na osvobodjenem ozemlju, zadnja sovražnikova ofenziva (marca 1945 na 9. korpus partizanskih enot) in osvoboditev domovine.

Revolucionarna teorija

Žarišča marksistične misli

Tradicija proučevanja marksizma na ljubljanski univerzi sega v trideseta leta

Zgodovina vsakega revolucionarnega gibanja ima tudi svoj poseben, pogosto manj omenjan, pa zato nič manj pomemben del, neločljivo povezan s konkretno revolucionarno prakso.

vinško alternativo, ko je postala odločitev za boj, za nacionalni obstoj ter hkrati za socialno preobrazbo družbe edina možna izbira.

Pri mobilizaciji in združevanju najširših ljudskih množic okoli OF ni bila usodnega pomena le organizacijska trdnost in homogenost komunistične partije, ki je edina pričakala drugo svetovno vojno povsem pripravljena.

V tem pogledu je imel nedvomno veliko zaslug prav krog komunistov ter levicarjev na ljubljanski univerzi, ki se je dolga leta intenzivno ukvarjal s prevajanjem marksistične literature, organiziranjem predavanj ter razprav in s pisanjem tako v legalnih kot ilegalnih časopisih in publikacijah.

Ce izvzamemo poskuve v okviru akademskega društva Vstajenje, ki je kmalu po ustanovitvi ljubljanske univerze združilo v svojih vrstah za tisti čas presnetljivo veliko komunističnih ter levo usmerjenih študentov, ki pa se je prav tako kmalu razcepilo ter v svoji dejavnosti zamrlo, je moč na osnovi dostopnih zgodovinskih virov sklepati, da lahko o prvem močnejšem in resnejšem poskusu prodora marksistične misli na ljubljanski univerzi govorimo predvsem v zvezi z dejavnostjo revije Mladina, ki je pričela izhajati leta 1924.

Krog, zbran okoli Mladine, ki se je kasneje preimenovala v Svobodno mladino, je bil aktiven tudi v okviru Kluba študentskih marksistov, ki se je zlasti angažiral v delu delavske kulturno-prosvetne organizacije Svoboda. V društvenem glasilu so objavljali članke, ki so naleteli na precejšen odmev; Ivo Grahor je napisal članke, kot so: Vzgoja po ruski revoluciji, Proletarec in vera, Znanost in vera; Dušan Kermavner je objavil član-

ka Za enotnost proletarske športne internacionale in O internacionalni proletarskih svobodomislencev; Bratko Kreft je pisal o gledaliških problemih; Proletarski oder, Repertorij proletod-ov; člani Kosovel je bil urednik Mladine) so nastopali v okviru Svobode z recitali, sam Kosovel pa je zбудil veliko pozornost s predavanjem Umetnost in proletarec.

Vse večji pritisk šestojanuarske diktature je povzročil, da so se imena klubov, društev in revij, ki so združevali komuniste ter levo usmerjeno inteligenco nenehno spreminjala, prenehala z delovanjem ali izhajanjem in se znova pojavljala pod novimi imeni. Kontinuiteta teoretičnega pa tudi praktičnega političnega dela je bila mnogokrat prekinjena, v naprednem študentskem gibanju pa je prihajalo do notranjih razcepov in idejne ter politične polarizacije.

Ko se je jeseni leta 1930 vrnil iz zapora Boris Kidrič, je dobilo izdajanje marksistične literature in komunističnega tiska nov polet. Komunistična partija je na univerzi pričela izdajati časopis Rdeči signali, katerega namen je bil, kot se spominja prof. Boris Ziherl, predvsem raziščevanje z reakcijo, osnovno izhodišče Rdečih signalov pa je bilo, da »pravna nacionalna revolucionarna borba danes nujno preide v socialno borbo«, kot so zapisali ob stavkovni akciji zaradi šolnin leta 1933.

Hkrati je decembra 1932 pričel izhajati med študenti zelo razširjen mesečnik Književnost, ki je nudil prostor pobudam vsa študij in marksistično interpretacijo aktualnosti, predvsem kar zadeva naraščajočo fašistično nevarnost.

Močno oporišče za širjenje marksistične misli je bil tudi akademski klub Mladina, ki se ga ustanovil leta 1934. V okviru Mladega Triglava so organizirali številne razprave in predavanja na temo materialističnega pojmovanja zgodovine, Boris Ziherl pa je imel ob 50-letnici smrti Karla Marxa predavanje o njegovem življenju in delu.

V ta čas sodi tudi ustanovitev »Enke«, ki se je ukvarjala z izdajanjem marksistične prevodne literature, kajti vrzeli na tem področju so bile velike. Kot prva je izšla knjiga z naslovom Uvod v dialektični materializam. Knjiga je vsebovala Engelsovo delo Ludvig Feuerbach in konec klasične nemške filozofije s pripombami Plehanova k temu delu (Engelsa je prevedel Dušan Kermavner, Plehanova pa Boris Ziherl) ter tekst Sime Markovića Znanost in filozofija.

Knjigo so študenti zelo dobro sprejeli in to je spodbudilo izdajatelje, da so v kratkem izdali še Engelsov Anti-Dühring v prevodu Milene Mohoričeve, Engelsov Izvor družine, privatne lastnine in države v prevodu Toneta Tomšiča, Marxov XVIII, brumaire Ludvika Bonaparta, ki ga je prevedel Jože Košar, ter Osnovne probleme marksizma Plehanova v prevodu Borisa Ziherla. Hkrati je imela »Enka« še malo biblioteko, ki je tiskala predvsem dela z aktualno problematiko.

bila smučarska prireditelj v spomin na legendarno partizansko smučarske tekme januarja 1945. Prišel je tudi Rudi Flinžgar, zmagovalec v skolah pred 30 leti in vodja partizanske smučarske delavnice v Cerknem. Šoli je podaril med drugim tudi originalne smuči iz partizanske delavnice. Te so na nedavnem letošnjem republiškem zboru pionirjev — mladih zgodovinarjev v Postojni zbujaše nemajhno pozornost.

Učenci so v nekaj letih obiskali še množico ljudi in se pogovarjali z nekimi gosti v Cerknem in na šoli. Obiskali so že večino borcev. Mnogih tistih ljudi in njihovih spominov pa je v pionirskih beležnicah še premalo. Čaka jih še veliko dela. »Ja, tu imamo še dela! Grozno veliko.« Je pripomnil ravnatelj Stucin. »Če se lotimo samo delavnic vseh vrst — orožarn, čevljarn, čolnarn... pa zdravstva... celo meteorološka postaja je bila tu! Morali bi imeti clovek, ki bi se ukvarjal samo s tem, da bi delal na terenu, spraševal...»

Upajo, da se bo ta možnost odprla z leti, ko bo sicer nova šola dobila še nekaj dodatnih učilnic. S tem bi sprostili prostore v stari šolski hiši; tam bi razvili muzej, ki ima zdaj eno samo sobo. Muzejski delavec bi skrbel za muzej in bogato knjižnico na tematično NOB ter sodeloval pri dejavnosti pionirskega zgodovinskega krožka. Šole ob takem razvoju muzeja in njegovi povezanosti s šolo bo poslanstvo šole zazivalo v zaželenem obsegu.

Šola v Cerknem je bila zgrajena pred tremi leti kot spomenik NOB. Pri njeni gradnji so sodelovale številne slovenske občine in organizacije zdrženega dela ter tudi posamezni občani. Tako je šola dobila enega izmed temeljnih pogojev za opravljanje svojega poslanstva. Vendar pa še zmeraj ni v cellem zagotovljen tisti drugi pogoj — učni kader in skrb zanj. Prevelike so bile težave z demarjem za učiteljska stanovanja in tako šola še nima vsega kadra, ki bi ga potrebovala. Sodelavci zavoda za šolstvo imajo v zadnjem času gmeade nalogo in za sodelovanje s šolo jim zmanjkajo časa. Opora pa imajo v ljubljanski pedagoški akademiji in z njo dobro sodelujejo. Kljub vsemu pa je njihovo pionirsko delo zaenkrat še preveč prepuščeno sami šoli, oziroma odvisno od njih samih in od njihove delovne zagnanosti, ki jih je zgrabila in vleče naprej.

Cerčno živi dandanes bolj ali manj utečeno, z načrti in skrbmi enega izmed slovenskih krajev z dokaj hitrim družbenim in gospodarskim razvojem. Duh partizanskega Cerkna je živ v ljudeh in obelazejuje ga številni spomeniki. Prihajajo ljudje od blizu in daleč, iz domovine in preko meje in mnogi med njimi so presedenči nad bogastvom zgodovine in današnjega življenja tega kraja, stisnjeneja kota med strmimi bregovi. Treba je reči, da ima šola v Cerknem izredne zasluge za oživljanje tradicij NOB in kraja in za oblikovanje zavesti našega današnjega človeka. Njegov pouk zgodovine opravlja pri tem posebno vlogo.

JANKO SVETINA

Tako je v tej biblioteki izšla tudi brošura Edvarda Kardelja Fašizem, ki je po besedah Borisa Ziherla prva marksistična analiza tega pojava pri nas. Sicer pa je mala biblioteka prilašala dela, ki so reagirala na neposredne svetovne in domače dogodke, pri delovanju »Enke« pa je bil še posebej aktiven njen urednik Stane Krašovec.

Boris Ziherl, eden najbolj aktivnih komunistov na ljubljanski univerzi v tridesetih letih, je v času od leta 1933 do 1937, ko je bil zaprt v Sremski Mitrovici, tej jugoslovanski vrdedi univerzi, intenzivno prevajal nekatera Leninova dela, ki so pod psevdonomimom (Lenin je bil namreč za razliko od Marxa in Engelsa tisti čas prepovedan) izšla v knjigi z naslovom O dialektiki. Prav tako je prevedel Marxove teze o Feuerbachu ter Plehanovo delo O materialističnem pojmovanju zgodovine.

Ko je po treh letih prenehala izhajati Književnost, se je komunistični in levicarski del ljubljanskih študentov tesneje povezal in pričel sodelovati z revijo Sodobnost, ki jo je uredil Ferdo Kozak. V Sodobnosti srečamo imena, kot so: Boris Kidrič, Bratko Kreft, Mile Klopič, Boris Ziherl, Lev Modic, Vlado Vodopivec, Ivo Brnič in druga.

Prav v Sodobnosti je bil tudi Edvard Kardelj objavil nekatera poglavja iz svoje knjige Razvoj slovenskega narodnega vprašanja. Boris Ziherl se spominja, da se je slovenska študentska mladina, ki se je po razpustitvi Mladega Triglava zbirala v Slovenskem študentskem klubu, v Sodobnosti izredno angažirala in da pomeni dejavnost v reviji in okoli nje dejansko čas »neposredne konkretizacije marksistične metode pri reševanju in osvetljevanju slovenske stvarnosti tistega časa«.

Slovenski klub, v katerem so dejansko prevladovali komunisti, je bil vse do leta 1939, ko so Nemci zasedli Češkoslovaško in so se ljubljanski študentje združili v enotni Akademski blok, ki je skušal združiti vse sile pred bližajočo se fašistično in nacistično ujmo, močno oporišče in tribuna marksistične misli. Predavanja in diskusijski večeri na aktualne teme z marksističnih pozicij so bila stalna oblika dela, hkrati pa je delo v Slovenskem klubu pomenilo temeljito pripravo komunistov za akcijo v mnogoblišnem in idejno pisanem Akademskem bloku, ki je po besedah Borisa Ziherla na predvečer druge svetovne vojne predstavljala osnovo in hrbenico OF, kar zadeva ljubljansko akademsko mladino.

Komunisti so v času pred izbruhom druge svetovne vojne vsvojo pozornost pri delu v Akademskem bloku posvečali zlasti aktualnim vprašanjem in problemom, kajti teoretična osnova in izhodišča so bila več ali manj jasna ter izdelana. V tem času pa so kljub temu uspeli izdati tudi nekaj krajših Leninovih spisov ter razpresti mrežo, s katero so širili marksistično literaturo, ki so jo izdajali predvsem v Zagrebu.

SASO SCHROTT

Valent. Grabenšek: Spogledljiva

